

मिर्मिरे

२१५

रचना-क्रम

कविता

१. उपेन्द्र श्रेष्ठ	१	निरर्थक छ इतिहासको यो पुनरावृत्ति !!
२. चुडामणि रेग्मी	१३	काव्यपात्राप्रति शोकाभिव्यक्ति
३. दैवज्ञराज न्यौपाने	२०	आमाको निधनपछि
४. बमबहादुर 'जिताली'	४८	युद्ध, वृद्ध र विकास
५. मित्रलाल पंजानी	६९	मेरो रूप
६. आर.एम्. डङ्गोल	७१	हरिभक्त शीर्षकको कविता
७. शिव रेग्मी 'प्रणत'	८७	प्रस्तावित मृत्यु
८. चेतनाथ धमला	९२	एँजेरु
९. यम बाँस्तोला	९५	विटुलो वर्तमान
१०. योगराज पौडेल	१०१	आशा र अपेक्षा
११. डिलाराम सुवेदी 'प्रतीक'	१०४	मेरा कुण्ठा र राष्ट्रियता
१२. ज्योति जङ्गल	१०९	आस्था बिथोल्ने मन
१३. शिवराज गजुरेल	११५	मान्छे

कथा-लघुकथा

१. ध्रुव सापकोटा	९	खोज
२. जनकप्रसाद हुमागाई	१५	विकृत ढोका
३. भीम राना 'जिज्ञासु'	७०	नविष्टको दिन (लघुकथा)
४. निमेश निखिल	७४ र परिणति
५. धिरज गिरी 'कल्पित'	९४	प्रसङ्ग (लघुकथा)
६. विष्णु राई	९७	विभक्त सूर्य
७. सुलोचना जोशी	१०२	जस्तो रोम्यो उस्तै पाइन्छ (उखाने कथा)

लेख/निबन्ध

१. राममणि रिसाल ४ खोई ?
२. भीष्म उप्रेती ५१ डेवासँगको भेट र किसमसको निम्तो
३. भीमनारायण रेग्मी १०५ मूलढोका बन्द भएपछि

समालोचना

१. पशुपतिनाथ तिमल्सेना २२ कथ्य विषयका विविध कोणहरूबाट.....
२. सीताराम पौडेल ५९ भैरव अर्याल र उहाँको 'गलबन्दी' सङ्ग्रह
३. कुलराज निरौला ८३ 'तिप्पिङ्गी' खण्डकाव्य : सङ्क्षिप्त चर्चा
४. प्रमिला के.सी. ११० 'गोधूलि संसार' भित्रको जीवन

गीत/गजल/मुक्तक

१. रासा ३ २. प्रकाशमणि दाहाल १९
३. स्वागत नेपाल ४० ४. सुरेश पन्त ४७
५. डिल्लीराम चापागाई 'परदेशी' ६९ ६. होमशंकर वास्तोला ७३
७. बसन्तराज अज्ञात ८२ ८. गोपीकृष्ण दुङ्गना 'पथिक' ९१
९. रामेश्वर श्रेष्ठ 'जलन' ९६ १०. खगेन्द्र दाहाल १००
११. जीवनज्योती शर्मा 'अदिती' १०१ १२. राम के.सी. 'चौतारे' १०८

एकाङ्की

१. दामोदर घिमिरे ४१ बिरालो

संस्कृति

१. चिन्तामणि दाहाल ८८ एकीकरणको इतिहाससँग.....

कृति-परिचरमा

१. देवी पन्थी ११६ 'छोपिएका लाजहरू'को घुम्तो उघार्दा
२. मुक्तिनाथ शर्मा ११८ काठमाडौंलाई कोर्दा : उच्च कृति

स्रष्टा-दृष्टि

१. प्रतिरोध कार्की १२१ श्यामप्रसाद शर्मासँगको अन्तर्वाता

आर्थिक लेख

१. मानवहादुर नेपाली 'भुजेल' १२९ लघुकर्जा कार्यक्रम:सन्दर्भ नेपालको..

यस पत्रिकाको पूर्णाङ्क २११ (२०५९ चैत्र) मा डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलको रचना समालोचना खण्डमा हुनुपर्नेमा अन्यथा हुन गएकोले सँच्याइएको छ ।

मूलढोका बन्द अएपछि

-भीमनारायण रेग्मी

विश्वविद्यालयमा एकाउन्न वा त्रिसद्वी रूपियाँ बराबरको पढाउने शिक्षक एउटा यत्र हो, त्यही रूपियाँका लागि आएको खेतालो । ऊ मान्छे होइन, शिक्षक त भन्नु हुँदै होइन ।' यो विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन हो । त्यहीँका पूरा तलब र अरू सुविधा- यसभित्र नपढाउन पाइने अर्थात् जेका लागि तलब दिइएको हो । त्यही गर्नु नपर्ने सुविधासमेत पर्दछ- पाउने शिक्षकहरूको मूल्याङ्कन हो । अनि, विश्वविद्यालयका नीति निर्माताहरू र यसलाई डोऱ्याएर वा बोकेर हिँड्नेहरू जो अक्सर भास र दलदलमात्र आफ्नो गन्तव्य देख्छन्, तिनको समेत मूल्याङ्कन हो । विश्वविद्यालयवाहिर पनि उसको हैसियत उस्तै हो । तैँले जागिर खान थालिसु कि अभै **निबन्ध** क्याम्पस पढाउँदै छस् बाबु ?' यो एकजना यस्तै शिक्षक मित्रलाई उहाँका बाले प्रेमपूर्वक सोधेको प्रश्न हो । यसबारे ती मित्रले सुनाउँदा डा. माधवप्रसाद पोखरेल, डा. गोविन्दराज भट्टराई, मित्र भागवत र मेरो हाँसोले अन्तर्राष्ट्रिय लोकवाता सम्मेलन हुँदा (२०६० जेठ) पर्यटन बोर्डको हलमा निकै हल्ला भएको थियो । जसले जे भोगेको छ, त्यही कुरा बढी घतलाग्दो हुँदो रहेछ । यो प्रश्न पनि तिनका लागि मात्रै हो, क्याम्पस पढाउने सबैका लागि होइन ।

यो बाहिरी मूल्याङ्कन मात्रै हो स्वयम् आशिक शिक्षकको होइन । ऊ आफूलाई त्यस्तो असाधारण जन्तु ठान्दैन । उसका दृष्टिमा विश्वविद्यालयभित्र सबै आशिक मात्र छन्, पूर्णकालीन कोही पनि छैनन् । शतशः होइन अधिकांशतः विश्वविद्यालयका पद, सम्मान र दर्जाहरू उपप्राध्यापक, सहप्राध्यापक, प्राध्यापक आदि प्राज्ञिक पद तथा विशुद्ध प्रशासनिक र प्राज्ञिक-प्रशासनिक पद र दर्जाहरू विश्वविद्यालयबाट पूरा सुविधा लिएर आशिक काम गरेवापत प्राप्त भएका हुन् । यो तलदेखि माथिसम्मको स्थिति हो । सहकुलपति र कुलपति भनेका अलिक बेग्लै पद भएकाले ती पनि आफैँमा आशिक पद हुन् । त्यहाँ अभ्र रमाइलो कुरा पनि छ । नेपालमा राजनीति गर्नहरू राजनीतिमै पनि आशिक हुन् । राजनीतिको टुप्पैदेखि कुरो गर्ने हो भने ती ब्यापारीहरू हुन्, ब्यापार वस्तु वा सेवा जसुकैको हुन सक्छ । वस्तुभित्र वनबुट्यानदेखि देशको माटो र पानी मात्र होइन मान्छेसमेत पर्न सक्छ । त्यहाँ कमिसनखोर र दलालहरू पनि छन् । तिनको पूर्णकालीन पेशा त्यही हो, राजनीति आशिक मात्र हो ।

त्यसैले आशिक शिक्षकका दृष्टिमा अरू आशिक र उसका बीचमा मात्र के फरक छ भने ऊ थोरै सुविधामा धेरै काम गर्छ र अरू धेरै

सुविधामा थोरै काम गर्छन् । यो उसको मूल्याङ्कन हो । ऊ मात्र यन्त्र होइन । ऊसँग संवेदना छ, चेतना छ, अठोट छ अनि विचार र योजना छ । ऊ यसैले पढाइरहेको छ कि देश उसको पनि हो । यसलाई बनाउने जिम्मेवारी पनि उसकै हो । राष्ट्रवाट लिनु जति महत्त्वपूर्ण कुरा हो, राष्ट्रका लागि दिनु त्यसभन्दा धेरै महत्त्वपूर्ण कुरा हो ।

म पनि एक आशिक शिक्षक । त्यही सोचेर म आज (२०६०-३-१५ विहिवार) पनि पढाइरहेछु । त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुरको मानविकीको नयाँ भवनमा पहिलो तलाको अगाडिपट्टिको कोठा जुन मूलढोकाको माथि छ । मूलढोकाअघिको बरण्डामा अक्सर हल्ला भइरहन्छ । मूल ढोका बन्द भएकाले त्यो ठाउँ गजबको विश्रामस्थल बन्न पुगेको छ । त्रिभुवन विश्वविद्यालयको विशेषता के पनि हो भने यहाँ मान्छे मात्र होइन गाईवस्तु पनि पढ्न आउँछन् । ती पनि कहिलेकाहीं (खासगरी बाखाहरू) यहीं विश्राम गर्छन्, लेक्चर सुन्छन्, उग्राउँछन्, बड्कौल्याउँछन् र जान्छन् । मानिसहरू चाहिँ तीभन्दा फरक प्रयोजनले आउँछन् । कोही यहाँ एकान्त बस्न आउँछन्, कोही केटी जिस्क्याउन आउँछन्, कोही केटा जिस्क्याउन आउँछन्, किनभने यो एक किसिमले मूलबाटोका छेउमा पर्छ । त्यसैगरी कोही आफ्नो प्रतिभा देखाउन आउँछन् । तिनले कि भाषण गर्छन् कि गाउँछन् । गाउनेहरू 'बाथरुम सिङ्गर' हुन् । आखिर यो पनि बाखाको त बाथरुम त हो नि । सत्य के हो भने यहाँ पढ्न र पढाउन आउनेहरू विश्राम गर्दैनन्, तिनलाई विश्राम गर्ने फुर्सत हुँदैन । तर, कहिलेकाहीं यहाँ विश्राम गर्नेहरूका क्रियाकलापले तिनलाई विश्राम गर्न बाध्य पार्छन् ।

मैले पढाउनुपर्नेहरूमध्ये एउटी बज्यै पनि छन् । उनी यन्त्रमानव त होइन, यन्त्रवत्-मानवका मुलुकवाट आएकी हुन् । सायद यहाँ बस्दा खर्च कम लाग्छ । उनी यही सोचेर यहाँ आएकी होलिन्, म अनुमान गर्छु । तर नानीदेखि लागेको बानी, उनलाई सधैं काममा जोतिइरहनुपर्छ । कहिलेकाहीं तल विश्रामस्थलबाट हल्ला आउँछ । उनी जुरुक्क उठ्छिन्, भ्यालबाट तल रिसले हेर्छिन्, 'थु थु हुँ हट् हैँह' गर्छिन्, अनि नबुझिनेगरी कुन्नि के भट्भटाउँछिन् र सिसा फुट्लाभै गरी भ्याल ड्याम्म पार्छिन् । उनी यी सबै काम यति छिटो गर्छिन् कि म यसवेला के गर्नुपर्ने हो पत्तै पाउँदैन । कतै तलकाले ढुङ्गा बसाउलान् र सिसा फुटेर आफूलाई चोट लाग्ला, पछि मलाई असाध्यै डर लाग्छ । आखिर नेपाली विद्यार्थीहरू यसैमा त अभ्यस्त छन् नि ! यस्तो डरले मलाई जाँगरिलो बनाएको छ- मेरो बूढी त टाठै रैछ भेना आगोले पोल्दा त बुरुक्कै उप्रयो' भनेजस्तो ।

आज पनि तलबाट हल्ला आइरहेछ । म घरीघरी भ्यालमा जान्छु र हेर्छु, केही भनूँ भनूँ लाग्छ । त्यहाँ जम्मा छजना छन्, चारजना ठिटा

र दुईटी ठिटी । हल्का तर महङ्गाजस्ता देखिने विदेशी कपडाका तयारी सर्ट वा टिसर्ट र पेन्टमा सजिएका छन् सबै, खाइलाग्दा देखिन्छन्, भोला र गगल्स पनि भिरेका छन् । उनीहरू रमाइला कुरा गर्छन्, कहिले गाउँछन् र हाँस्छन् पनि । एउटा सबैभन्दा खाइलाग्दो ठिटो भन्छ 'यसपाली त एकज्याम दिन्नँ यार चार सय रूपियाँ बेकार गयो ।' म यो चारसय रूपियाँको कुरो कुन प्रसङ्गको हो बुझिदैनँ । विश्वविद्यालयमा तिरुनु पर्ने पैसा पहिलो किस्तासमेत अन्य शुल्क घटीमा पनि सात सय रूपियाँ पर्छ । हुनत त्रिभुवन विश्वविद्यालय भिनी नेपालजस्तो लाग्छ । यहाँका विभिन्न विभागहरू (मानविकीभिन्नै पनि) कुनैमा चालीसौँ हजार वर्षमा खर्च लाग्ने र एकैपटक पढाउनेसमेत नभ्याई दुईतीन चोटि पढाउनु पर्ने गरी विद्यार्थीको चाप हुनेदेखि वर्षमा एउटा विद्यार्थी खोजेर ल्याई त्यसलाई पढेवापत पैसा (छात्रवृत्ति) र एकैजनामा पहिलो भएवापत सुनको तक्मासमेत दिएर पठाउनेसम्मका छन् । ठ्याक्कै सरकारी र निजी विद्यालयबीचको भिन्नताजस्तै । अहिले मलाई उसको कुरो नबुझेकामा दुःख होइन, उसले चारसय रूपियाँको चिन्ता गरेकामा अचम्म लाग्यो किनभने त्यो उसले आफैँ कमाएको पैसा होइन भन्ने प्रस्टै थियो ।

म उनीहरूलाई केही भन्न सकिरहेको छैन, आफैँलाई अपमानित गर्लान् भन्ने डर छ । लाग्छ 'विस्तारै हल्ला गर्नुस्' लेखेर एउटा कागत फुत्त खसालिदिऊँ । सायद उनीहरूलाई मुखले केही भन्नुभन्दा यो बढी प्रभावकारी होला । 'जाँड खान्छस्' यो आवाजसँगै तल कोही थपिएको चाल पाउँछु । फेरि भ्यालमा जान मन लाग्छ तर रमाइलो मानेर होइन । एउटा ठिटो अलि परबाट आउँदै रहेछ र यो प्रश्न पनि उसैलाई रहेछ । यिनीहरू कति जिस्कन्छन्, म सोच्तै थिएँ तर यो जिस्काइ होइनरहेछ । समूहको एकजनाले भोला खोलेर कोकको ठूलो बोतल भिक्त्यो र आउँदै गरेको साथीतिर फुत्त फाल्यो । साथी चाहिले त्यो च्याप्प समात्यो र बिको खोलेर घुटघुट पान्यो । अचम्म के भने म त्यसलाई जाँड स्वीकार्न अभै तयार थिइनँ तर त्यो जाँडै थियो । म अब उनीहरूलाई केही भन्न सक्ने अवस्थामा थिइनँ र आफूलाई दुनियाँको सबैभन्दा निर्धो प्राणी ठानिरहेको थिएँ ।

आखिर समस्याको जरो के हो ? मूल ढोका बन्द हुनु सबै समस्याको जरो हो । मलाई ठीक जवाफ पाएको अनुभव भयो । यो भवन कुनै कृपालु विदेशी संस्था कि अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाले ऋण हो वा सहयोगमा बनाइदिएको हो । त्यसको पछिल्लिर रहेको कमिसनको कथा म बुझिदैनँ तर प्रचलित कथाको सार कस्तो छ भने कुन कुन कुरामा मतो नमिलेपछि निर्माण सम्पन्न भइसकेको यस भवनको विधिवत् उद्घाटन हुन सकेन । यसपछि

यहाँका प्रशासनिक व्यक्तिहरूका सल्लाहमा पछिल्लो ढोका खोलेर विद्यार्थीले यहाँका कोठाहरूमा कब्जा जमाएका हुन्, जसको लट्ठी उसको भैंसी भनेजस्तो । कथा कथामात्र हो वा सत्य हो थाहा छैन तर मूल ढोका अझै खुलेको छैन, यो चाहिँ सत्य हो । मूल ढोका खुलेको भए हिँड्नेहरू यहींबाट हिँड्थे र यिनीहरूका लागि ठाउँ हुँदैनथ्यो ।

मूल ढोका नखुले समस्या विश्वविद्यालयमा मात्र सीमित छैन । मूल ढोका नखुलेकैले एक जना माननीयले कत्रो पर्खाल नाघ्नु परेको थियो, विचरा कति कष्ट भयो होला । प्रजातन्त्रको मूल ढोका अर्थात् ढोका नं. ३६ नखुलेकाले भर्खरै एक जना सम्मानीय ढोका नं. १२७ बाट घोक्रयाइनुभयो भने अर्का सम्माननीय त्यहींबाट भित्र छिराइनुभयो । संवाद र बहसको मूल ढोका बन्द भएकैले मानिसहरू सडकमा दुङ्गा, ईटा र रेलिङमात्र होइन बन्दुकसमेत उठाउन बाध्य छन् । सिंहदरवारको मूल ढोका बन्द भएकाले आफूलाई पछिल्लो निरीह आन्दोलनकारीहरू आइरन दलेका दौरा सुरुवाल खल्तीमा बोकेर हिँड्न विवश छन् । लाग्छ मूल ढोका बन्द हुने यो रोग आज हरेक नेपालीमा सत्केको छ र बुद्धि र विवेक पस्ने मूल ढोका पनि यसैगरी बन्द छ । त्यसैले त बुद्धि र विवेक चोरबाटोबाट भित्र पस्न बाध्य छ । चोरबाटो समात्ने बुद्धि चोरबुद्धि हो भने अब यसबाट कुन चाहिँ असल कामको आशा राखौं ?

-स्याङ्जा ।